

24 november 2025

Wereldvondst: tatoeage op 17^e-eeuws Amsterdams groepsportret

Bij een controle van een 17^e-eeuws schilderij in de collectie van het Amsterdam Museum, werd een tatoeage ontdekt op de pols van vooraanstaande Amsterdamse koopman. Een wereldvondst, waarmee de primeur van de vroegst bekende afbeelding van een tatoeage in de West-Europese schilderkunst nu in Nederlandse handen is.

Soms kan er lange tijd voorbijgaan voordat een bijzonder detail op een kunstwerk wordt opgemerkt. Dit gebeurde onlangs bij een portret van het college van *De Oppercommissarissen der Walen* uit 1674, toegeschreven aan Wallerant Vaillant (1623-1677) in de collectie van het Amsterdam Museum. Bij een controle van de toestand van dit schilderij, waarop vier commissarissen rond een tafel zitten, ontdekte restaurator Liesbeth Abraham aan de binnenkant van de pols van een van de geportretteerden een tatoeage. Het blijkt de vroegst bekende afbeelding van een tatoeage in de West-Europese schilderkunst te zijn.

De oppercommissarissen der Walen, toegeschreven aan Wallerant Vaillant, 1674.

Binnenhavens

Het schilderij van vermoedelijk Wallerant Vaillant is een groepsportret van de Oppercommissarissen der Walen. Zij hielden toezicht op het beheer van de havens, walen en kranen van de stad. Amsterdam kende oude en nieuwe walen, aan het IJ grenzende binnenhavens die als aanlegplaatsen dienden voor schepen. Het college was onderdeel van het stedelijk bestuur en speelde vanaf de zeventiende eeuw een cruciale rol in de logistiek, handel en infrastructuur van Amsterdam. Het schilderij toont vier oppercommissarissen, de havenmeester, diens knecht en de kapitein der waalridders met achter hen een doorkijk naar de haven. Eén van de vier heren toont de binnenkant van zijn pols; door het omhoog kruipen van zijn mouw wordt wel een heel bijzonder element zichtbaar: een tatoeage, in het midden van de compositie.

Tatoeages 'not done'

"Er zijn geen visuele of schriftelijke bronnen uit het zeventiende-eeuwse Amsterdam bekend die tatoeages expliciet beschrijven of afbeelden. "Dat maakt de tatoeage op de pols van deze Amsterdamse heer zo'n bijzondere vondst", zegt Judith van Gent, hoofd collecties en onderzoek van het Amsterdam Museum.

"Bovendien waren tatoeages voor de burgers van het zeventiende-eeuwse Amsterdam nog steeds 'not done', ze werden geassocieerd met zeelui, criminelen of buitenstaanders. Dit maakt de tatoeage op de pols van deze oppercommissaris nog opmerkelijker." De man met de tatoeage is geïdentificeerd als Wessel Smits, een vermogend koopman geboren rond 1618/19. Volgens het onderzoek van Van Gent, begaf Smits zich, via zijn stiefvader Philibert Vernatti, in intellectuele en literaire kringen. Zo was hij onder meer bekend met de dichter Jacob Cats en de natuurkundige Isaac Beeckman. Hierin vond Van Gent een aanwijzing voor de mogelijke betekenis van Smits' tatoeage.

Bijzonder geboortegesternte

Geen bloem, geen kompasroos, maar hoogstwaarschijnlijk een staartster ofwel een komeet: dat prijkt er op Smits' pols. In de zeventiende eeuw was er in West-Europa een komeet te zien in 1618: de geboorteperiode van Wessel Smits. Het kosmische verschijnsel werd door sommigen als een teken van Gods toorn gezien. "Het is goed mogelijk dat Smits de komeet zag in lijn met zijn geboortemoment", zegt Van Gent. "Misschien heeft zijn stiefvader Vernatti, Smits er in zijn jeugd al op gewezen dat hij onder bijzonder gesternte geboren was. Hij hechtte er in elk geval zoveel waarde aan, dat hij zich ermee wilde laten portretteren."

De verschijning van de komeet in november, 1618, Noordelijke Nederlanden, 1618-1619, reproductie.

Wereldvondst

In de zoektocht naar de betekenis en achtergronden van deze unieke 17^e-eeuwse tatoeage, heeft het Amsterdam Museum ook de Amsterdamse tatoeëerder Henk Schiffmacher gevraagd om inzichten en aanwijzingen. Ook hij had nog nooit zo'n vroeg Amsterdamse tatoeage gezien en spreekt van een 'wereldvondst'. Samen met hem zet het Amsterdam Museum het onderzoek naar deze bijzondere afbeelding van de tatoeage verder voort. "Waar en wanneer Smits de tatoeage liet zetten, is bijvoorbeeld nog niet bekend", licht Van Gent toe. "In Amsterdam werden voor zover wij weten geen tatoeages geplaatst. Mogelijk heeft Smits – verre-reiservaring opgedaan met zijn stiefvader, en de tatoeage in het buitenland laten zetten, maar hier moet nader onderzoek naar worden gedaan."

Vanaf 25 november 2025 tot 1 maart 2026 is het schilderij van Vaillant te zien in een kleine opstelling in Huis Willet-Holthuysen in Amsterdam (Herengracht 605, open ma-zo 10 tot 17 uur). Hierbij worden ook enkele objecten uit Henk Schiffmacher's collectie getoond. Medio december zal Henk Schiffmacher tijdens een speciaal evenement de historische komeetster-tatoeage plaatsen bij vijf bezoekers.

Noot voor redactie, niet ter publicatie --

Vragen? Neem voor high-res beeld, het uitgebreide onderzoek en meer informatie contact op met Grete Simkuté, persvoorlichter a.i. Amsterdam Museum via g.simkute@amsterdammuseum.nl of +31 (0)6 22 92 77 29